

POUTNÍ KOSTEL SV. JANA NEPOMUCKÉHO NA ZELENÉ HOŘE U ŽĎÁRU NAD SÁZAVOU (1994)

VÝJIMEČNÁ SVĚTOVÁ HODNOTA

Stručná syntéza

Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře se nachází ve Žďáru nad Sázavou na západní Moravě, v kraji Vysočina v České republice. Kostel, který byl postaven v letech 1719 až 1727, je zasvěcen kultu Jana Nepomuckého, mučedníka ze 14. století, který byl v 18. století prohlášen za svatého.

Statek sestává z kostela s centrálním půdorysem, který je obklopen kruhovým ambitem. Jedná se o jedno z neoriginálnějších děl významného architekta období baroka, Jana Blažeje Santiniho Aichela. Soubor je vynikajícím příkladem architektury reprezentující propojení mezi gotikou a barokem. Kompozice areálu je založena na estetickém konceptu dokonalého centrálního prostoru s akcentem na vertikální dominantu v jeho středu. Centralita plánu je zdůrazněna již v půdorysu, který je založen na radiálních osách. Číslo pět, které odkazuje na pět hvězd svatozáře sv. Jana Nepomuckého představujících pět ctností světce, je dominantní jak v půdorysném rozvržení, tak i v proporcích kostela. Půdorys kostela, který odpovídá tvaru pěticípé hvězdy, je definován dvěma skupinami pěti radiálních os, nad kterými jsou uspořádány základní prvky celé hmotové skladby. Těchto deset radiál, které se protínají ve středu kostela, určuje uspořádání kaplí a bran ambitu, který obklopuje poutníkům určený prostor kolem kostela, jenž je umístěn v jeho středu.

Kaple a portály kostela jsou zaklenuty žebrovou klenbou se štukovou výzdobou, inspirovanou pozdně gotickým slohem. Vliv tohoto slohu je také zdůrazněn opěráky na vnějších stěnách a lomeným tvarem oken a portálů.

Hlavní dojem z interiéru kostela vytváří jeho vzdušnost a vertikální orientace celého prostoru, který je rozdělen na dvě části výraznou galerií u základny klenby. Centrální prostor se otevírá do pěti výklenků, z nichž čtyři jsou rozděleny horizontálně, zatímco pátý, východní, je vyplněn hlavním oltářem. V kostele se nachází četné původní vybavení, včetně hlavního oltáře navrženého Santinim, který zobrazuje oslavu sv. Jana Nepomuckého na nebesích, a čtyři boční oltáře, taktéž navržené Santinim, zobrazující čtyři evangelisty.

Kriterium (iv): Kostel sv. Jana Nepomuckého je vynikajícím příkladem architektonického stylu, který je syntézou gotických tradic a baroka.

Integrita

Všechny klíčové prvky, které jsou nositeli výjimečné světové hodnoty statku, se nacházejí uvnitř jeho hranice, tj. uprostřed stojící barokní kostel, kolem něhož je pole poutníků, a soubor po celém obvodu uzavírá ambit. Základní struktura kostela a ambitu zůstala od dokončení stavby nezměněna. Vymezení hranic statku a jeho rozloha jsou odpovídající. Žádný z atributů statku není ohrožen, stejně jako jeho vizuální integrita v rámci okolní malebné krajiny. Nárazníková zóna je totožná s ochranným pásmem, které je společné pro celek bývalého cisterciáckého kláštera a areálu poutního kostela a které bylo vyhlášeno místními úřady v roce 1993. V této nárazníkové zóně se neočekávají žádné změny územního plánu.

Autenticita

Kostel sv. Jana Nepomuckého, poutní místo na Zelené hoře, splňuje požadavky autenticity. Jeho architektura jako celek, stejně tak i v detailu, odpovídají původnímu návrhu. Ani po požáru v roce 1784, který zničil část střechy a průčelí, se kostel nijak významně nezměnil, stejně jako jej neproměnily částečné přestavby v letech 1792 až 1793 a mezi léty 1794 až 1802. V návaznosti na zápis statku na Seznam světového dědictví byla provedena údržba a opravy jak v interiéru, tak i v exteriéru objektu; vše bylo provedeno v souladu s přísnými mezinárodními principy památkové péče za použití historických materiálů a technologií. Statek si zachoval svou funkci jako místo pro bohoslužby. Hřbitov, který se nachází v rámci hranic statku, je stále využíván. Některé hroby byly přesunuty. V současné době probíhá kompletní obnova kostela.

Podmínky ochrany a správy

Kostel je chráněn podle zákona č 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů a je národní kulturní památkou, což představuje nejvyšší stupeň právní ochrany. Nárazníková zóna je totožná s ochranným pásmem bývalého cisterciáckého kláštera a území poutního kostela, které bylo vyhlášeno v roce 1993 za účelem jejich ochrany. Správcem statku je státem financovaný Národní památkový ústav¹, který je zodpovědný za jeho údržbu, ochranu a propagaci. Statek má Management Plan, který je pravidelně aktualizován. Péče o statek je financována z prostředků vyčleněných z rozpočtu instituce a z účelových finančních zdrojů, jako jsou grantové a dotační tituly programů Ministerstva kultury České republiky, určené na údržbu a ochranu nemovitých kulturních památek, jakož i z finančních prostředků přidělovaných z jiných veřejných zdrojů. Inventář kostela je majetkem římskokatolické farnosti Žďár nad Sázavou, která zajišťuje jeho údržbu a ochranu.

V roce 2013 vláda České republiky schválila návrh zákona o restitucích církevního majetku, na jehož základě v současnosti probíhá diskuse, zda bude poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře vrácen římskokatolické církvi. Po vyřešení této záležitosti bude nutné aktualizovat Management Plan s ohledem na schopnosti a záměry nového majitele. V současné době zůstává tato otázka otevřená. (V této souvislosti je třeba poznamenat, že pokud dojde k navrácení poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře římskokatolické církvi, neznamená to, že by statek přestal požívat nejvyššího stupně právní ochrany vyplývající ze zákonů České republiky).

Od roku 2000 jsou na vnitrostátní úrovni připravovány roční monitorovací zprávy, které slouží správci statku světového dědictví, Ministerstvu kultury, Národnímu památkovému ústavu a ostatním subjektům podílejícím se na jeho správě.

---

¹ *Poznámka: Vzhledem k tomu, že v důsledku aplikace zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, který je v České republice účinný od roku 2013, došlo ke změně vlastníka tohoto statku až v průběhu procesu schvalování retrospektivního znění OUV, zůstává text v tomto oddíle zatím ve znění předloženém a schváleném Výborem světového dědictví v roce 2016. Dotčená část znění OUV bude po plánované komunikaci s orgány světového dědictví opravena.*